

עלאא אל-אסוואני "בית יעקוביאן"

עלאא אל-אסוואני "בית יעקוביאן"
(תירגמה מערבית - ברוריה הורוביץ) טובי
הוצאה לאור - תשע"ו 2016, 240 עמ'.

בית יעקוביאן הוא מה שמכונה רומן 'מגוייס'. דהיינו, רומן שאיננו רק ספרות טהורה אלא יש לו תכלית חברתית ברורה. מטרת ספרות מגוייסת היא להציג מציאות מרה וקשה מתוך כוונה להביא לשינויה. אין ספק שהסופר השיג את יעדו, ועשה זאת בצורה מעניינת ומרתקת.

הספר מתאר את חייהן של מספר דמויות בסוף שנות התשעים של המאה העשרים. המשותף להן הוא אחד, מגוריהן בבניין אירופאי קלאסי מתדרדר שתקופת גדולתו כבר עברה ואיננה. רבים מתגוררים בבניין זה. העשירים מתגוררים בדירות גדולות ומרווחות, והדלים בדירות חדר שנבנו ברשלנות על הגג. בני כל המעמדות נוכחים בבניין. יש את המקושרים לצמרת השלטון שכוחם בא מקשריהם ונוכלותם, ויש את חסרי המזל שנולדו למעמד החברתי הנמוך. העניים בסכלותם מנסים לפעול בהתאם לכללים המקובלים כגון ללמוד בשקידה, ולעבוד במסירות, אך עד מהרה הם מגלים שאין כל דרך חוקית ומוסרית שתחלץ אותם ממקומם בתחתית החברה.

כמעט כל גיבורי/ות הספר רחוקים מלהיות מושלמים, בלשון המעטה. יש ביניהם אדריכל כושל ומזדקן שחי מירושת הוריו, עיתונאי הומוסקסואל המנסה לתמרן בין דרישות החברה לבין רצונותיו, בנו של שוער המגלה כי כל הדרכים חסומות לפניו היות ונולד לאדם הלא נכון, אנשי עסקים שרוממות הקוראן בגרונם והשחיתות בכל מעשיהם, בנות צעירות המגלות כי אם לא ייעתרו למעסיקיהם יפוטרו מיידית, ועוד ועוד. אין לפנינו עלילה אחת אלא מספר סיפורים המסופרים במקביל כאשר המחבר עובר ביניהם מפעם לפעם. אלו מהווים עולם קטן עם חוקיות משלו המשרטט מעין בבואה של החברה המצרית כולה. חברה שנראה שקשה מאוד לשרוד בה שלא לדבר על להצליח ללא שימוש בנכלולים, שוחד, מעשי מירמה, וסתם התנהגות נבזית.

הסופר מתאר את השחיתות במצרים בצורה קיצונית, ולפעמים אף בוטה. כמעט כל דמות ממשל מושחתת מתבלת את מעשיה בפסוקים מהקוראן

הסופר מתאר את השחיתות במצרים בצורה קיצונית, ולפעמים אף בוטה. כמעט כל דמות ממשל מושחתת מתבלת את מעשיה בפסוקים מהקוראן. כששניים מאלו נפגשים על מנת לסכם את העסקה המושחתת אף יותר, הם אינם שוכחים להתפלל ואפילו לתרום לאיש הדת המקומי את חלקו. למותר לציין שהחוק איננו חל עליהם והם יכולים לבצע כל נבזות ולצאת ממנה בשלום. בין השאר, הבחירות מכורות מראש וניתנות לכל המרבה במחיר, וכל הליך דמוקרטי איננו אלא בדיחה שכל המעורבים יודעים ומבינים זאת היטב.

הסופר כמובן איננו מתייחס בשום מקום למשטר ואיננו מביע את דעתו עליו ישירות. הוא רק משרטט את שקורה במצרים המודרנית, וסיפורי מעשיהם של דיירי הבניין מדברים בעד עצמם. מעניין שאין הוא מתאר את גיבוריו כרעים דווקא. אין אפילו אדם אחד שמתואר כרשע גמור. כל אחד מהם מבצע את שלו פשוט מחוסר ברירה. זוהי הדרך היחידה שאפשר לבחור בה אך התוצאה הסופית היא קטסטרופלית. בין המשפטים הספורים המתייחסים לעם המצרי אומרת אחת הדמויות "אנו מכירים היטב את המנטליות של העם המצרי. אלוהים ברא את המצרים בצלה של ממשלה. אין מצרי שמסוגל להתנגד לממשלה שלו. יש עמים שמטבעם זועקים חמס ומורדים, אבל האזרח המצרי מרכין את ראשו כל חייו בשביל פת לחם".

הקורא את הספר אף יכול לתהות כיצד נשאר הסופר בחיים ואפילו לא נאסר עקב כתיבתו. אם המצב כל כך רע, איך הסכימו הוצאות הספרים להדפיסו ואיך הפך אל-אסוואני לאחד הסופרים המפורסמים ביותר בעולם הערבי? מה גם שהספר עובד לסדרת טלוויזיה שגם היא הצליחה לא מעט. אולם כפי הנראה יש מקום גם לקולות מגוונים במצרים שכיום (2016) יש בה קרוב לשמונים מיליון איש.

מבקרו של הספר טענו כי למעשה אין מדובר בספרות אלא בכתיבה עיתונאית מעובדת. מעין כתב אישום כנגד מצרים שאחרי מהפכת נאצר בשנת 1952 המתחזה להיות ספר. אלא שלכך יש שתי תשובות. ראשית, גם ספרות 'מגויסת' יכולה להיות ספרות במיטבה, כפי שהוכיחו לא מעט סופרים רוסיים כגורקי וטולסטוי. שנית, הספר לגופו מעניין ומושך מבלי קשר למטרותיו הפוליטיות כך שבוודאי מדובר בספרות.

הספר יצא לאור כבר בשנת 2002 ורבים ראו בו את אחד ממבשרי "האביב הערבי" (שפרץ בשנת 2010). אל אסוואני הוא רופא שיניים במקצועו, פובליציסט ואיש אופוזיציה במצרים שפרסומו הבינלאומי הרב מגן עליו כנראה. לעברית תורגם הספר רק בשנת 2016 היות והמחבר מתנגד באופן רשמי לנורמליזציה עם ישראל. פורמלית, הזכויות נמכרו להוצאה אמריקאית והיא זו שמכרה אותן להוצאה הישראלית. אלא שגם כך זכה לביקורת רבה והתקפות במצרים על השמצת האומה ועוד בפני האויב הציוני.

מומלץ לכל מי שמעוניין לקרוא על העולם הערבי וגם למי שאוהב לקרוא רומנים הכתובים בצורה קריאה ומעניינת.

ה קורא את הספר אף יכול לתהות
ה כיצד נשאר הסופר בחיים ואפילו
לא נאסר עקב כתיבתו

אם המצב כל כך רע, איך הסכימו
הוצאות הספרים להדפיסו ואיך
הפך אל-אסוואני לאחד הסופרים
המפורסמים ביותר בעולם הערבי?